Šteta bi bilo da se sve to zaboravi

Tema, časopis za knjigu, Zagreb, 3-4/2010.

Miroslav Mićanović: *Hotel Zagorje* je roman koji ne dolazi niotkuda: literarno – on je već započet knjigom pjesama *Prvi korak u tamu*; autobiografski, biografski – on se upire u neposredno životno iskustvo, ali i događaje koji imaju posebno značenja za ne mali broj ljudi, roman ima intenzivne povijesne, ideološke i praktične polemičko-političke konotacije.
Misleći o svojim dvjema knjiga u čemu se sve ogleda tvoj interes: literarno i autobiografski. Misliš li o događajima ili o pismu? Što očekuješ i kome si uputila prizore iz hotela (Zagorje), iz djetinjstva čekaonica, pisama, očekivanja velikog Povratka? Plašiš li se da će ostati neodvojiva linija tvoje osobne priče i događaja u romanu?

Ivana Simić Bodrožić: Sada kada gledam unatrag i prisjetim se prvih proznih zapisa, ne mogu reći da sam imala unaprijed domišljenu ideju o tome kakav točno roman želim napisati i kome ga uputiti. *Hotel Zagorje* je u meni vjerojatno sazrijevao dugo, još od prve knjige pjesama na koju se jednim svojim dijelom i nastavlja, ali trebalo je još dosta vremena, životnog i čitalačkog iskustva da osjetim kako negdje u sebi imam taj zamah koji će iznijeti čitavu priču, odnosno roman do kraja.
Ispočetka sam bila zaokupljena fragmentima, ljudskim sudbinama u vremenu koje nas je sve izmjestilo i istraumatiziralo, i to je bilo prvo što sam počela zapisivati. Onda sam ubrzo shvatila da mi treba pripovjedač, nisam za njim tragala dugo, nekako se odmah nametnula djevojčica kroz čije oči mi je bilo lako i prirodno gledati odnosno pripovijedati njezinim glasom, budući da sam u toj dobi ja proživjela devedesete.
Ni meni samoj nije lako povući liniju između pripovjedačice i sebe, djevojčice, kojoj su se mnoge od tih stvari dogodile, ali dok sam pisala, ono za čime sam se cijelo vrijeme vodila bilo je pitanje: Je li to dobra priča? Odnosno, da li to moje životno iskustvo koje negdje ugrađujem kao materijal u roman može funkcionirati u njegovim zakonitostima, i hoće li se u konačnici onaj tko čita upitati: I, što je bilo dalje? Ne bježim od toga da sam veliki dio biografskih podataka ugradila u priču, ali ipak sam pisala roman, od samoga početka.

Miroslav Mićanović: Koliko te uopće zanima fenomen stradanja, izmještenosti, odrastanja izvan matičnog zavičajnog prostora? Hoću reći da se mi doživljavamo jedinstvenim po mnogočemu u ovom svijetu, ali se nerijetko uhvatimo da smo umreženi i sve ono neponovljivo u nama već je netko vidio, doživio, ljubio, izgubio, stradao! Netko je drugi i živio i pisao i stradao. Što ti donosiš sa svojim glasom, glasovima u romanu svojim čitateljima? Koje glasove čuješ, koje si prešutjela? Jesi li u romanu potrošila pripovjedački zamah, fabulu i unutarnju priču? Imaš li osjećaj da si rekla sve što to je trebalo i sve što si moglo reći? Jesi li se odricala i čuvala ili je sve bilo u jednom dahu, u jednom koraku?

Ivana Simić Bodrožić: Interes za te teme je sigurno proizašao iz životnih okolnosti i unutarnjeg proživljavanja, ali baš zbog te činjenice da postoje univerzalna ljudska osjećanja gubitka, izmještenosti, ljubavi, straha, možemo se međusobno razumjeti. S druge strane zbog neponovljivosti svake osobe, uvijek smo u stanju donijeti nešto novo. U mom slučaju, iako se o ratu i devedesetima već dosta pisalo, ono što je došlo kao novost sigurno je glas djeteta, ne samo pripovjedačice, nego cijele jedne generacije koju je rat formirao. Vjerujem da će tek sada i idućih godina neki od njih progovarati i o svom iskustvu.
Potrošila sam jednu priču, ali nadam se ne i pripovjedački zamah, kako vrijeme odmiče tako sazrijevaju nova iskustva i to je ono što se ne može potrošiti. Voljela bih o tome ponovo znati progovoriti. Dok sam pisala roman, istovremeno sam i upoznavala i savladavala tu vještinu,

negdje na pola rukopisa, kad se tijek priče već formirao, znala sam otprilike što i kako želim ispričati do kraja.

Miroslav Mićanović: Tko su tvoji pisci, poetike… Postoji li tvoja (književna) generacija, naraštaj? Kako živiš i kako čitaš?

Ivana Simić Bodrožić: Tu mi se uvijek teško odlučiti da nekoga posebno izdvojim, što sam starija i što više čitam, uviđam koliko je malo vremena i strahovito puno knjiga koje bih željela i trebala pročitati. Omiljeni pisci se smjenjuju sa životnim fazama, vjerojatno, ali najuzbudljivije mi je od svega otkrivati, čini se beskonačne svjetove pisaca, uvida, načina na koji su u stanju stvarati ih.
Ono što je na mene sigurno silno utjecalo i poguralo me u tom smjeru da počnem razmišljati o svom romanu jest kolegij kod prof. Andreje Zlatar na Odsjeku za komparativnu književnost; „Tekst i identitet“. Tamo sam se na izuzetan način susrela s piscima koji su progovarali o temi koja mene intrigira, neki od njih su Primo Levi, Imre Kertezs, Margarite Duras, Jorge Semprum, i mnogi drugi. Tada sam prvi put počela razmišljati o pisanju romana, čitanje je polako počelo otvarati to mjesto u meni koje trebalo pronaći način da se oblikuje.
Čitam najčešće prije spavanja i u vlaku, manje nego što bih željela (iako je najčešće tako) budući da trenutno intenzivno živim i majčinstvo, s dvoje male djece, koje ostavlja ograničen prostor za polagano okretanje stranica i vraćanje unatrag.

Miroslav Mićanović: Zašto si nakon knjige pjesama napisala roman? Pribavlja li on nužnu mjeru društvenosti ozbiljnosti, donosi znatniju pažnju medija, kritike i čitatelja? Radi li se o dva različita posla na istom mjestu. Različito o jednom. Ili jedno u različitom? San poezije (fragmentarnost, neuhvatljivost…) i društvenost romana (panorama, pripovjedač, likovi…) – postoji li za tebe uopće razlika i namjera s jednim ili s drugim? Ili je jednostavno u jednom trenutku život pripadao poeziji, a sada nečem drugom (romanu)?

Ivana Simić Bodrožić: Meni se, s jedne strane, činilo kao da sam samo nastavila pisati. Nisam razmišljala o tome što će mi proza donijeti u vidu pažnje kritike ili takvu neku ozbiljnost. Napipala sam u sebi još dosta toga neizgovorenog, nisam imala potrebu ponavljati se u poeziji, i željela sam to ispričati na neki drugi način, raspisati se. Iako, proces nastajanja pjesme i romana posve je drugačiji. To vidiš tek kad malo odmakneš, naslažeš dosta likova, epizoda, počneš brinuti o njihovim motivacijama, ritmu, izmjenama i podešenosti odlomaka…
To zahtijeva, čini mi se, drugi tip vještine i razmišljanja, nego pisanje poezije. Daleko od toga da iza dovršene i domišljene pjesme ne stoji rad, ali roman je veća cjelina, čak i kada je kraći, zahtjeva drugi tip balansiranja s onime što želiš reći i stvoriti. Poezija opet pokriva, barem je takvo moje iskustvo, drugi registar. U jednoj snažnoj slici ili emociji koja te zaokuplja možeš se iscrpiti do kraja, ne misleći o slijedećoj pjesmi, dok roman zahtijeva konstantnu disciplinu jer u svakom trenutku moraš biti svjestan gdje te vodi sljedeća rečenica.

Miroslav Mićanović: *Prvi korak u tamu* nagrađen je nagradom Goran za mlade pjesnike. Što ti je to značilo, otvorilo neka druga vrata? Jesi li putovala (s kim i kako) i sudjelovala na predstavljanjima, festivalima? Što od toga pamtiš, vrijedi li doći pred druge i čitati ono što bi oni trebali čitati?

Ivana Simić Bodrožić: Prije „Goranove nagrade“ zapisivala sam stihove samo za sebe. Pisanje je bilo moj intimni prostor, naravno, pokušavala sam se i sama čitati tuđim očima, ali tek s takvim važnim priznanjem ono što radiš dobije na vrijednosti mimo one koju ima za tebe. Tada sam počela razmišljati o vlastitom pisanju, što je s jedne strane dobro, ali opet s druge zna i malo opteretiti, jer sjećam se kad je nastajala prva zbirka, to jest, tada je to bio samo rukopis bez ideje o knjizi, pisala sam ju posve neopterećeno.
Kasnije, pogotovo kad dobiješ potvrdu kritike, treba proći neko vrijeme da budeš ponovo u stanju zavući se u svoj vlastiti svijet i zatvoriti prozore i vrata svim onim čitateljima čije ti opaske i dojmovi prolaze kroz glavu, usuditi se ostati sam sa svijetom koji stvaraš. Do sada nisam putovala puno, ali ono što jesam ostalo mi je u lijepom sjećanju, iskustvo u kojem dolaziš u neposredan kontakt s publikom, razotkrivaš se na licu mjesta i čekaš onaj trenutak, nadaš se, kada će zavladati tišina i prestati meškoljenje, da shvatiš kako si ih dobio, uvukao u svoj svijet i kako korespondirate u slikama koje ti proizvodiš, a u njima pogađaju ono neko mjesto što ih tjera da slušaju.
Tu uvijek postoji i rizik da okolnosti naprosto ne budu ugođene, da do toga ne dođe, ali smatram da vrijedi pokušati to dati pošteno od sebe, jer takva razmjena zna biti dragocjena.

Miroslav Mićanović: Iznimna pažnja medija, kritike, omogućila je: pažnju čitatelja. Imaš li osjećaj da će oni koji se javljaju potaknuti pričom (Vukovar, rat, izbjeglištvo, odrastanje, priča o ocu…) čitati i knjigu. Možemo li reći čega je sve tvoj roman dokument i što sve nadrasta njegovu činjeničnost, istinu?

Ivana Simić Bodrožić: O romanu se dosta pričalo u zadnje vrijeme, sve što se oko njega događalo nadišlo je moja očekivanja. Ono najljepše i najvažnije za mene što je iz toga proizašlo su pisma i mailovi koje sam dobila od čitatelja. Dio njih dolazi čak iz BiH i Srbije.
Shvatila sam da je ta priča o svima nama kod nekih napravila male, ali važne pomake. Pisali su mi ljudi koji su se zahvalili što sam ispričala njihovu priču, mladi moje generacije koji su mislili da nešto s njima nije uredu i da su sami u svom osjećaju, neki koji su iskreno progovorili o svom sramu zbog ponašanja prema prognanicima, čitatelji iz Srbije koji su samo htjeli napisati pismo potpore i ispričati mi nešto o svojim sudbinama u sistemu u kojem su živjeli tada, čitatelji kojih se naprosto dojmila priča.
Jedna srednjoškolka mi je rekla da je to prva knjiga o ratu koju njezina generacija može razumjeti. Imala sam osjećaj kao da je roman potaknuo val jedne dobre energije, empatije, katarze, i promišljanja o tom vremenu iz drugog ugla. Ne znam u kojoj mjeri je *Hotel Zagorje* dokument, trudila sam se vjerno zabilježiti ono čega se sama sjećam, i tu je dokument moje osobne povijesti, ali sudeći po reakcijama drugih, jednim dijelom je sigurno i dokument devedesetih, onako kako su se urezale u nekoga bez prethodnih stavova, životnog iskustva ili političkih tendencija. Naravno, uvijek ima onih kojima je tema intrigantna i znaju sve o tome i prije nego li pročitaju, tu je teško razgovarati.

Miroslav Mićanović: Bojiš li se da ćeš kao autorica, spisateljica biti obilježena temom, bojiš li se toga uopćavanja koje unaprijed proizvodi očekivanje – ponavljanje, stereotipi uvlače se u nove paragrafe, nove tekstove… Jesi li već u novom poslu smišljanja i maštanja, što je na redu?

Ivana Simić Bodrožić: Uvijek postoji ta potreba da te ljudi svrstavaju o određene ladice, neovisno o tome čime se baviš. Naravno, kad izađeš s prvom knjigom, pogotovo ako bude zapažena, ona te uvelike odredi. Nagovijesti tvoj stil, interese, pogled na svijet, temu. Zatim se čeka druga knjiga s još većom pažnjom da se može usporediti s prvom. Tema o kojoj sam

progovorila u obje knjige, trauma rata, progonstva, žrtve, poraća, gubitka, identiteta, za mene je vrlo važna, smatram da je opširna i da zadire u sve segmente i pojedinca i društva. Njoj se može prilaziti s mnogo strana i progovarati različitim glasovima i na različite načine. Sama tema može biti okvir i netko tu vidi ponavljanje, ali po mom mišljenju, ona je neiscrpna kao uostalom i svaka druga tema. Sve se na kraju svodi na to kako se o nečemu piše.
Razmišljam o novoj knjizi, ali budući da sam na samom početku ne bih još govorila o tome.

Miroslav Mićanović: Glasovi drugih, glasovi žena, muškaraca druge djece, glasovi onih kojih nema ili koji se vode kao nestali zapravo su u temelju knjige, njihova ne-prisutnost pravi je pokretač priče, pričanja. Je li netko od njih tvoj novi lik, novi glas? Je li ti teško oblikovati glas, lik izvan sebe? Koliko izmišljaš, koliko se držiš varljivosti pamćenja? Što si i koga si konzultirala u pripremi i pisanju romana? Je li pamćenje poezije drukčije od činjenica romana?

Ivana Simić Bodrožić: Kroz to kaotično razdoblje devedesetih, kroz život koji nam se tada odvijao na raznim adresama, život u prognaničkom smještaju koji smo dijelili sa stotinama drugih, vidjela sam toliko sudbina i čula nevjerojatnih životnih priča. Ideja o romanu rodila se baš iz te pomisli, šteta bi bilo da se sve to zaboravi. Nisam imala neke posebne pripreme za pisanje, ali nekad sam rupe u pamćenju punila u razgovorima s mojom majkom koja je pamtila drugačije, ali njene priče su za mene bile vrijedan izvor ili inspiracija za neke dijelove romana. Također, ona je sačuvala autentičnu dokumentaciju i prepisku s državnim institucijama što se ispostavilo kao dragocjeno, i čitanje tih dokumenata mi je bila neka vrst pripreme.

Miroslav Mićanović: Dnevnik odrastanja, zapis o vlastitoj obiteljskoj tragediji, perspektiva koja dopušta začuđenost i pitanja, sentimentalnost i nedozrelost – nije sačuvala roman od onih koji pojedinačno vide i kao opće, nismo mi takvi – govore glasovi koji se odupiru poopćavanju. Nisi štedjela mnoge oko sebe, jesi li sebe sačuvala? Koji je prostor zbog pisanja i tebi ostao završen, neupotrebljiv, a što se otvorilo, što je sada moguće?

Ivana Simić Bodrožić: Mislim da je važno imati na umu upravo to očuđenje stvarnosti koje si dopušta perspektiva devetogodišnje pripovjedačice. Ona nije zatrpana slojevima obzira prema društvu, ljudima koje susreće, sustavu, pa čak ni rodbini i roditeljima. Oni koji izbjegavaju čitati promišljeno, nego u romanu traže sebe ili sebi slične, skloni su također poistovjetiti mene, autoricu i protagonisticu, djevojčicu. U ozbiljnom razgovoru o romanu ne moram naglašavati da naši stavovi prema svijetu nisu istovjetni, ali uvijek ima onih kojima to iznova treba tumačiti. Sebe nisam čuvala od autentičnosti emocije i mislim da je to ono što čitatelji prepoznaju, i tako je uvijek bez obzira na količinu fikcije koju ugradiš u djelo, to se naprosto osjeti, kad ti je namjera napisati poštenu knjigu. Jedan prostor u meni je svakako završen, ali on opet otvara novi koji na njemu izrasta.

Miroslav Mićanović: Spašava li pisanje bilo koje dobro, treba li autoru terapija, što tebi sada treba? Odnosi li knjiga strah i donosi drukčiju vrstu borbe za prestiž? Što je tvoj književni i životni uspjeh?

Ivana Simić Bodrožić: Autor nije instanca za sebe. Ako osoba doživi neku vrstu traume, onda je terapija potrebna oboma, ako je ta osoba i autor u isto vrijeme. Ona može biti različita, pisanje tada može biti posve osoban način liječenja, i tu isto ispunjava jednu zadaću. Nadala sam se da ću uspjeti otići korak dalje, i da moje pisanje neće biti «samo» liječenje vlastite traume, nego da ću kroz njega uspjeti ispričati priču koja će funkcionirati na više

razina. Željela sam da bude literarno relevantna i uspješna, i da cijelo vrijeme o tome vodim računa, da se tiče i drugih na jednoj univerzalnoj razini, da bude priča o ljudima, njihovoj snazi i slabosti, o odnosima, jednom vremenu koje je itekako važno za sve nas.
Kroz pisanje sam se suočavala s nizom izazova, kako literarnih, recimo zanatskih, tako i osobnih, prevladavajući dakako i strah, jer kad zagrebeš duboko, ne znaš uvijek što ćeš tamo naći. Ali za mene je, čini se, to dobitna kombinacija, kada se autor ne štedi, u toj mjeri da piše o onome što ga se tiče i što ga pogađa, ali u isto vrijeme bude svjestan načina na koji to radi. I kada se tu nađe prava mjera, to je onda za mene književni uspjeh. Mislim da sa životnim uspjehom stvari stoje slično. Pronalaženje mjere, odlaženje do ruba, ali i mogućnost da se otamo vratiš.

Miroslav Mićanović: Rukopis si dala na čitanja prije objavljivanja: poruke o njegovoj vrijednosti jesu li bile dovoljne. Je li bilo ravnodušnosti ili sumnje u roman? Jesi li zadovoljna sa svojim izdavačem? Oprema knjige izgleda kao poruka, je li i tvoje pisanje tako opremljeno ili je tek pred čitateljem posao opremanja, interpretacije?

Ivana Simić Bodrožić: U fazi rukopisa roman je čitalo nekoliko mojih prijatelja i ljudi koji se na razne načine bave književnim poslom. Naravno da sam svako mišljenje iščekivala sa strepnjom, ali reakcije su uglavnom bile dosta pozitivne. Malo me je poljuljala činjenica kada sam shvatila da nisam ušla u uži izbor V.B.Z.-ove nagrade, ali nastavila sam dalje raditi na pronalaženju urednika, dotjerivanju rukopisa.
U jednoj fazi prije samog izlaska knjige, kada ju već toliko puta pročitaš, nisi više siguran ni u što, valja li to uopće ili treba sve stopirati. Samo želiš vidjeti gotov rukopis i da već jednom izađe. Sa svojim urednikom D. Glamuzinom našla sam se u gotovo svemu tako da smo brzo oboje bili zadovoljni, a ja sam zadovoljna i dalje. Oprema knjige je nešto na što djelomično utječeš, a tako je valjda i sa sadržajem na drugoj razini. Ispišeš svoju priču, a dio interpretacije ostaje na čitatelju.